

Сооронбаева К.А.

**КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮККӨ БАГЫТТАЛГАН
ТАПШЫРМАЛАР – КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТҮ КАЛЫПТАНДЫРУУНУН
КАРАЖАТЫ КАТАРЫ**

Сооронбаева К.А.

**КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ЗАДАЧИ – КАК
СРЕДСТВА ФОРМИРУЮЩИЕ КОМПЕТЕНТНОСТЬ**

К.А. Sooronbaeva

**COMPETENCY-ORIENTED TASKS - AS MEANS FORMED
COMPETENCES**

УДК: 342.813(575.2)

Азыркы учурда практикада жана теорияда жогорку билим берүү системасында компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруу маселеси жигердүү талкууланууда. Атап айтканда, компетенттүүлүккө багытталган каражаттардын фондун иштеп чыгуу жана илимий негиздөө боюнча иштер жүргүзүлүүдө. Компетенттүүлүккө багытталган каражаттарды пайдалануу жаңы мамлекеттик стандарттарга ылайык окутуунун натыйжаларын калыптандырууга мүмкүндүк берет. Бул багытта болочок адистерди кесиптик даярдоонун мазмунуна компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларды киргизүү максатка ылайык. Бул макалада жогорку билим берүү системасында компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруудагы компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалардын (КБТ) ролу каралды, ошондой эле мындай маселелердин мазмуну жана түзүмү аныкталды жана мүнөздөлдү. "Теология" багыты боюнча окуган студенттер үчүн "Информатика" предметинин мисалында компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларга (КБТ) мисалдар келтирилди.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар, компетенция, компетенттүүлүк, универсалдык компетенциялар, кесиптик компетенциялар, окутуу технологиясы.

В настоящей момент в практике и теории активно обсуждается вопрос реализации компетентного подхода в системе высшего образования. В частности, ведется активная работа по разработке и научному обоснованию фонда компетентно-ориентированных средств, использование которых позволит формировать образовательные результаты студентов в формате новых государственных стандартов. Наиболее перспективными в данном направлении считается включение в содержание профессиональной подготовки будущих специалистов компетентно-ориентированных задач. В этой статье рассмотрена роль компетентно-ориентированных задач в реализации компетентного подхода в системе высшего образования, а также определены и охарактеризованы содержание и структура таких задач. Предложены примеры компетентно-ориентированных задач для студентов по направлению «теология» на примере содержания дисциплины «Информатика».

Ключевые слова: компетентно-ориентированные задания, компетенция, компетентность, универсальные компетенции, профессиональные компетенции, технология обучения.

At present, in practice and theory actively discussed the question of realization of competence approach in the system of higher education. In particular, active work is on develop and scientifically substantiate the foundation of competence-oriented funds, the use of which will allow to form the educational results of students in the format of new state standards. The most promising in this direction is the inclusion in the content of professional training of future specialists of competence-oriented tasks. In this article, the role of competence-oriented tasks in realization of competence approach in the system of higher education is considered, and the content and structure of such tasks are defined and characterized. The examples of competence-oriented tasks for students of "theology" on the example of the content of the discipline "Informatics".

Key words: competence-oriented tasks, competence, competency, universal competencies, professional competence, learning technology.

Учурдагы социалдык-экономикалык өнүгүү шарттары билим берүү системасынан конкуренцияга туруштук берүүчү, заманбап деңгээлдеги кесиптик компетенцияларга ээ, өз алдынча билим алууга умтулган, түрдүү экономикалык шарттарда иштей ала турган, жаңычылдыктарга көнүгүүгө жөндөмдүү адистерди даярдоону талап кылат. Азыркы коомдун талабына ылайык келген адистерди даярдап чыгаруу проблемалары боюнча Кыргыз Республикасында бир кыйла маанилүү документтер каралган: «2020-жылга чейин КРда билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы» (2012-жыл), «КРда жогорку кесиптик билим берүүнүн эки деңгээлдүү түзүмүн белгилөө жөнүндө токтому» (2011-жыл) [1] ж.б. Адиске коюлган мындай талаптар жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарттарында каралган. ЖКББнын МББСтин методологиялык негизи болуп компетенттүүлүк мамиле эсептелет. Ошондуктан бүтүрүүчүлөрдүн даярдык деңгээли компетенциялар аркылуу аныкталган [2]. Билим берүү сферасы жакынкы мезгилдерге чейин билим, билгичтик жана көндүм деген бирдиктер менен иштеп келген. Билим, билгичтик, көндүмдөр – билим берүүнүн жана жалпы маданий баалуулуктардын бирдиги болсо, компетенттүүлүк жана компетенциялар – базар эконо-

номикасынын жана кесиптик ишмердүүлүктүн бирдиктери.

Компетенция – инсандын белгилүү чөйрөдө сапаттуу жана жемиштүү иштөөсү үчүн зарыл болгон өз ара байланышкан сапаттардын жыйындысы. Билимден айырмаланып компетенциялар өздөштүрүлгөн билимдерди практикалык ишмердикте жана күндөлүк турмушта колдонуу аркылуу көрсөтүлөт жана бааланат.

ЖКББнын МББСте окутуу жаатындагы даярдоонун багыты боюнча максатына жана кесиптик ишмердүүлүк милдеттерине ылайык бүтүрүүчүлөр ээ болуучу универсалдык жана кесиптик компетенциялар берилген. «Кесиптик компетенттүүлүк инсандын сапаты, билим жана билгичтиктердин жыйындысы». Кесиптик даярдык, компетенттүүлүк деген түшүнүктөр өз ара, бири-бирин толуктап турат.

Окутууга компетенттүүлүк мамиледе студенттин окуу-тааным ишмердүүлүгү гана өзгөрбөстөн, билим берүү ишмердигинин стратегиясы да өзгөрөт, б.а. компетенттүүлүккө багытталган окутууну ишке ашырууда окутуучунун кесиптик ишмердигиндеги өзгөрүүлөр талашсыз. Анын негизги милдети маалыматты берүү эле эмес, студенттин өз алдынча таануу иштерин долбоорлоо, аны башкаруу, жыйынтыгына мониторинг жасоо. Бул болсо студенттин компетенттүүлүгүн өстүрүүгө багытталган каражаттарды, окутуу усулдарын жана формаларын түзүүгө жана тандоого алып келет.

Студенттерге эффективдүү, кызыктуу, ошол эле учурда аларды турмуштук эң маанилүү кызыгууларынан бөлүп салбастан, тескерисинче, кесиптик планда кантип окутуу керек? Окутуунун теориясында бул суроого жоопту көбүнчө окутуунун кесиптик багыттарынын принциптери берет, башкача айтканда, студенттердин болочоктогу кесиптик ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүнө багыттоо зарылдыгы турат [3].

Компетенция – (лат. compete – шайкеш келүү, кесиптик) натыйжалуу иштөөсү үчүн билим даярдыгына карата алдын – ала коюлуучу социалдык талаптар (нормалар, стандарттардын тизмеси). «Компетенттүүлүк» жана «компетенттүү мамиле» түшүнүктөрү билим берүү процессин модернизациялоого жана аны азыркы мезгилдеги эл аралык стандартка алып келүүгө байланышкан. Компетенттүүлүк өз ичине инсанга тиешелүү өз ара байланышкан сапаттардын тобун, жөндөмдүүлүктү кесиптеги ишмердүүлүктө аткара алууну камтыйт. Тиешелүү компетенттүүлүккө инсандын ээ болушу, ал алган билимдерин иш аракетте пайдалана алышын билгизет.

Окутуунун активдештирүүчү көптөгөн ыкмалары жана каражаттары иштелип чыгууда, алардын жардамы менен билим алуучуларды таанып-билүү ишине кызыктыруу менен окуу процессиндеги ишмердүүлүктөр активдештирилет. Мындай каражат-

тардын бири компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар аркылуу окутуу өзгөчө орунда турат.

Компетенттүүлүк – бул өздөштүрүлгөн билимдерди практикалык ишмердикте жана күндөлүк турмушта колдонуу билгичтиги болсо, анда КБТ ушул милдетти жүзөгө ашырууга багытталган, б.а. компетенттүүлүктү калыптандыруунун негизги каражаты катары эсептелет. КБТ студенттин кесиптик компетенттүүлүгүн эффективдүү калыптандырууну камсыздоочу окутуунун мазмунун жана технологиясын, жождогу окуу процессиндеги студенттин даярдык сапатын баалоону жана окутууну камтыйт. КБТ студенттин окуу-таануу, изилдөө, долбоорлоо, квази-профессионалдык («квази» - почти, словно) ишмердигин уюштурат.

КБТ студенттердин кесиптик компетенцияларынын эффективдүү калыптанышын камсыз кылуучу окуу процессиндеги студенттин даярдык сапатын баалоону жана окутууну, окутуунун мазмунун жана технологиясын өз ичине камтыйт.

КБТны колдонуу студенттерде:

- универсалдык жана кесиптик компетенцияларды калыптандырат;
- студентти мотивдештирет: пассивдүү угуучудан активдүүгө, максатка умтулган тайпанын мүчөсүнө айланат;
- чыгармачылык жана таанып-билүүчүлүк жөндөмүн активдештирет;
- аудиторияда өз ара сыйлоо, бирин-бири урматтоо, биргелешкен ишмердикке кызыгуу атмосферасы түзүлөт;
- предметти окууга болгон кызыгуусун арттырат.

Тагыраак айтканда, КБТлар студенттерде кызыгуу менен коштолгон активдүү ой жүгүртүү ишмердигин ойготот, студенттердин өздөрү тарабынан табылган ачылыштар аларда эмоционалдык канааттанууну пайда кылат жана даяр берилген билимге караганда алардын эсинде бекем сакталат. Бул активдүү ой жүгүртүү ишмердиги жаңы байланыштарды, инсандык сапаттарды, акылдын оң сапаттарынын калыптануусуна алып келет.

Структурасы боюнча КБТлар стандарттуу эмес, б.а. анын структурасында бир нече компоненттери аныкталбаган, чечүүнүн бир нече жолдору болушу мүмкүн. КБТлар проблемдүү мүнөзгө ээ жана бир предметтик областтын ар кайсы бөлүмдөрүндөгү же ар түрдүү предметтик областтардан билимдерди, же турмуштук тажрыйбадан пайдаланууну талап кылат.

КБТлар сабактын ар түрдүү типтеринде колдонулат: жаңы материалды өздөштүрүү, алган билимди бышыктоо, билимди комплекстүү колдонуу, билимди жалпылоо жана системалаштыруу, текшерүү, баалоо сабактары.

КБТнын салттык маселелерден өзгөчөлөнгөн белгилери:

- турмуштук жагдайды имитациялоочу (ишкердик түзүмү);
- окутуучулук (үйрөтүүчүлүк) мүнөзү;
- предметтик билгичтиктер;
- кадимки окуу маселелерине салыштырмалуу берилгендердин топтомунун көп болушу (ашыкча берилгендер да болушу мүмкүн);
- зарыл болгон айрым маалыматтар жетишсиз болот (студенттер ар түрдүү булактарды пайдаланып, мындай маалыматтарды өз алдынча табуу керек).

КБТны кантип түзүү керек? КБТ салттуу тапшырмалардан эмнеси менен айырмаланат? Биринчиден, бул ишмердикке карата тапшырма. Экинчиден, практикалык, турмуштук кырдаалдарды моделдештирет. Үчүнчүдөн, студент үчүн актуалдуу болгон материалга карата түзүлөт. Төртүнчүдөн, анын атайын структурасы төмөнкү элементтер менен берилет:

1. Стимул берилет (эгер..., анда...). Стимул студентти тапшырманы аткарууга мотивдештирет. Стимул студенттин тапшырманын мазмунуна көңүл буруусун бөлбөй тургандай жана кыска болушу керек.

2. Тапшырмалык формулировка тапшырманы аткаруу үчүн керек болгон окуучулардын ишмердигин көрсөтөт. Тапшырманын формулировкасы таанып билүүчүлүк таасири бар иш аракетке багыттайт. Мисалы, үйрөнгүлө, пайдалангыла, анык-тагыла, түшүндүргүлө, тапкыла ж.б.

3. Маалыматтын булагы тапшырманы аткаруу үчүн зарыл болгон маалыматты камтыйт. Маалыматтардын булагы көрсөтүлөт (текст, таблица, график, статистикалык маалыматтар ж.б.).

4. Тапшырманы аткаруунун бланкы КБТ, түзүмдөштүрүлгөн жоопту жана атайын берилген формада белгилениши зарыл болгон учурда керек.

5. Баалоо инструменти критерийлерден жана көрсөткүчтөрдөн, моделдик жооптон, байкоолордун бланкынан ж.б.у.с. турат [4].

Азыркы мезгилде КБТлардын структурасы аныкталганы менен биз пайдаланып жаткан окуу адабияттарында даяр КБТлар жок. Андыктан окутуучулар өздөрү окуткан дисциплиналар боюнча же дисциплиналар аралык компетенттүүлүктү калыптандыруу жана баалоо үчүн өз алдынча атайын тапшырмаларды иштеп чыгууга туура келет. КБТны түзүү алгоритми төмөнкүчө аныкталат:

1. Калыптандырыла турган же баалана турган компетенттүүлүктүн аспекти аныктоо.
2. Аныкталган аспект боюнча тапшырма түзүү.
3. Пландаштырылган ишмердүүлүктү ишке ашыруучу булактарды издөө.
4. Мотивдерди жана стимулдарды формулировкалоо.

5. Ачыктарды же моделдик жоопторду, шкааларды, бланктарды, тапшырманы чыгарууга карата көрсөтмөлөрдү түзүү.

6. Тапшырманы ички экспертизалоо.

Жогорудагы КБТнын аныкталган структурасына жана түзүү алгоритмине ылайык информатика предмети боюнча 531600 «Геология» багытында окуган 1-курстун студенттери үчүн түзүлгөн КБТларга бир нече мисалдар келтирели.

1-мисал. Тема «MS Word тексттик редакторунда таблицалар менен иштөө». КБТ тексттик редактордо таблицалар менен иштөө көндүмдөрүн бышыктоо максатында колдонулат. Тапшырма өтүлгөн материалды жалпылоо үчүн каралган. Жалпы жана инструменталдык (ОК-2, ОК-3, ИК-5) компетенцияларды калыптандырууга багытталган. Бул тапшырманы аткарууда студент өз алдынча документти форматтоонун негизги ыкмаларын колдонуу, маалыматты издөө, анализдөө жана документтин түзүмүн көрүнүктүү түргө өзгөртүү керек. Натыйжа катары аткарылган ишке чыгармачылык мамиле, сабаттуулук жана аткарган тапшырманы баяндап берүү эсептелет.

Тапшырма. Стимул: Сиз Ош областтык казыятына жетектөөчү адис жумуш ордуна жайгаштыңыз.

Тапшырманын формулировкасы: 2017-жылдын январь айынан июнь айына чейинки КР Президентинин алдындагы «Ыйман» фонду тарабынан уюштурулган имамдардын квалификациясын жогорулатуу курсу боюнча маалымат даярдагыла. Жалпы канча имам квалификациясын жогорулаткан? Кайсы райондо эң көп, эң аз анализдегиле.

Аткарылган тапшырманын форматы: Таблица электрондук же катуу (печаттан чыгарылган түрүндө) вариантта көрсөтүлөт.

Маалымат булагы: MS Word программасы, райондор боюнча жасалган отчеттор.

Баалоо инструменти 1-таблицада көрсөтүлгөн.

1-таблица

Баалоо критерийи	Упай - 3
Таблицанын туура түзүлүшү	0,3
Маалыматтардын логикалык иретте жайгаштырылышы	0,4
Райондор боюнча квалификациясын жогорулаткандардын санынын так эсептелиниши	0,5
Райондор боюнча максималдык санынын так табылышы	0,5
Райондор боюнча минималдык санынын так табылышы	0,5
Грамматикалык каталардын жок болушу	0,4
Түзүлгөн таблица боюнча маалыматты логикалык иретте баяндап берүү	0,4

Компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар аркылуу окутууда студенттердин жалпы окуу жана предметтик билгичтиктери калыптануу менен алган билимдерин болочок кесибинде колдонуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот жана инсандык сапаттарын өркүндөтүүгө шарт түзүлөт.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасында жогорку кесиптик билим берүүнүн эки деңгээлдүү түзүмүн белгилөө жөнүндө (2011-жылдын 23-августу токтом №496).
2. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального развития. “Педагогическое образование” (бакалавриат и магистратура). - Бишкек, 2015.
3. Сейтеева М. Жогорку окуу жайларында болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүү. Дисс. кан.пед.наук: 13.00.02 / М.Д. Сейтеева. - Бишкек, 2016.
4. Шехонин А.А и др. Компетентностно-ориентированные задания в системе высшего образования. Учебное пособие. - СПб: НИУ ИТМО, 2014.

Рецензент: к.и.н., доцент Султанова А.Т.
